

*dienos šviesa – dienas gaisma, dienos uždarb-
bis – dienas izpelņa, šīos dienos – šīsdienas,
šodienas, šīū dienū – mūsdienū, šiomis dieno-
mīs – šajās dienās, dienā iš dienos – dienu no
dienas, katru dienu, iš mažū dienū – no
bērnības, atidūoti labū dienū – nodot sveicie-
nus (labas dienas).*

1995 m. leidimo skirsnijje *diena* nebēra tik *TSRS Konstitucijos dienas*, o visas tek-
stas dar papildytas tokijs pavyzdžiais: *gimi-
mo dienā – dzimšanas diena, Mōtinis die-
nā – Mātes diena, šventā dienā – svētki, kiāu-
rā diēnā – cauru (augu, visu) dienu, āukso
diēnos – vieglas dienas, diēnā nāktī – dienu
nakti, kātino diēnos – zaļas dienas, per dienū
dienās – caurām dienām, vīenā grāžīq diēnā –
kādā jaukā dienā, po šīai diēnai – līdz šai
(baltai) dienai, be dienos – bez dienas (pirms
saullēkta), ant dienos – pie dienas (kad saule
uzlēkusi), su mažā dienā – mazā gaismiņā,
ar gaismu (saulei austot), dienā po diēnai –
diena pa dienai (drīz), dienā po dienos – die-
na pēc dienas, gyvėnti tik tāi diēnai – dzīvot
vienai dienai, āišku kaip diēnā – skaidrs kā
diena, palīkti jūodai diēnai – nolikt nebaltām
dienām, dienās stūmti – vilkt savas dienas.*

Tokių antrojo leidimo turtinimo pavyz-
džių būtų galima pateikti daug. Antra ver-
tus, negalima nepaminėti ir tokių žodžių ar
jų reikšmių, kurios lietuvių bendrinei kal-
bai nebūdingos. Iš tokių neteiktinų žodžių,
atsiradusių dėl rusų kalbos įtakos, minėti-
ni: *atmirti – atmirt, atmirimas – atmiršana,
atmirums*. Prie jų nėra ir iliustruojamųjų pa-
vyzdžių. Tų žodžių nėra „Dabartinės lietu-
vių kalbos žodyne“ (1993). Neturėjo patekti
į kalbamąjį žodyną ir tokie žodžiai kaip
*pramatyti – paredzēt, pramatymas – pa-
redzēšana, paredzējums, nuriebalinti – attau-
kot, nuvandenyti – atūdeņot*. Prie tokių ne-
taisyingų priskirtinas ir terminas *tirpingu-
mas (=tirpūmas)*. Tiesa, vienas kitas toks
netaisyklingas žodis į 1995 m. leidimą ne-
įtrauktas, pvz.: *nupaslaptinti*. Nėra čia ir *nu-
riebinti* „paliesinti“ reikšme; *nuriebintas pie-
nas*, kuris 1964 m. leidime buvo verčiamas

nokreijots piens, 1995 m. leidime jau keičia-
mas *nugriebtu pienu*.

Pasitaiko žodyne ir lietuviškų žodžių su
nelietuviškomis reikšmėmis. Pavyzdžiui,
statyti – izvirzīt (piem. *uzdevumu, prasības*) ir
(uz)stādīt, izvirzīt (kandidātus). Tokių *statyti*
reikšmių nepateikta DLKŽ.

Panašių ir kitokių trūkumų šiame žody-
ne yra ir daugiau. Tačiau jie tikrai nesumen-
kina žodyno vertės. Juk žodynas priklauso
prie tokių darbų, kurie visą laiką turi būti to-
bulinami.

Vertinant Balkevičiaus kaip lietuvių ir lat-
vių leksikografo darbą apskritai, būtina pa-
brėžti, kad jo redaguoti ir rengti žodynai yra
svarus indėlis į abiejų kalbų leksikografiją.
Jie yra ir ilgai dar bus baltų tautų bendradar-
biavimo ir draugystės tiltai.

Albertas Rosinas

GERTRUDOS BENSĖS LITUANISTIKOS TYRIMAI

Gertruda Bense (Bense) pasaulį išvydo
1933 metų balandžio 22 d. Pilkalnyje (Pillkal-
len, dabar Dobrovolskas, Kaliningrado sr.)
mokytojų šeimoje. Pradžios mokslą ir vaikys-
tę nutraukė Antrasis pasaulinis karas. Gertru-
da su jaunesniąja seserimi ir broliu atsidūrė
Lietuvoje: paauglius priglaudė karo nualinti
ūkininkai Jurbarko rajone netoli Eržvilko.
Gertruda pelnėsi duonos kąsnį ir pramoko lie-
tuvių kalbos, kurią pamilo ir kurios tyrimams
paskyrė nemažą dalį savo gyvenimo.

1951 metais grįžo į buv. VDR, baigė Hal-
berstadto miesto gimnaziją ir 1953–1957 m.
Hallės-Wittenbergo Martino Lutherio uni-
versitete studijavo germanistiką, bendrąją ir
lyginamąją kalbotyrą su lietuvių kalbos spe-
cialybe (pas prof. Karlą Ammerį, 1911–
1970). Baigusi studijas, dirbo minėto uni-
versiteto bendrosios kalbotyros ir indoeu-
ropeistikos seminare, kur, be lyginamosios,
bendrosios ir taikomosios kalbotyros discip-

linų, dėstė ir lietuvių kalbą bei baltistikos dalykus. Šalia pedagoginio darbo tyrė Rytų Prūsijos valdžios XVIII a. lietuviškų įsakų kalbą: *Sprachliche Untersuchungen zu neu-gefundenen Litauischen Dokumente aus dem XVIII. Jahrhundert*, 1958. Daktaro diserta- ciją apie baltų kalbų padalyvio kilmę (*Unter- suchungen zur Entstehung des unflektierten Par- tizips (Gerundiums) in den baltischen Spra- chen*) apgynė 1961 m. Už vaisingą ir aktyvų mokslinį darbą 1962 m. paskirta vyresniąja mokslinė asistente. Hallės universitete išdir- bo iki 1993 m., dabar paskirta dėstytojos pa- reigoms ir tebeskaito lietuvių kalbos kursą.

Dėstydamą lietuvių kalbą, Hallės studen- tams parengė mokomąją lietuvių kalbos gra- matiką (*Skizze einer Grammatik der litauischen Gegenwartssprache*, Halle, 1991, 79 p.; antras papildytas leidimas išėjo 2001 m., 90 p.). Pa- skelbė straipsnių iš dabartinės kalbos grama- tikos: *Studien zu den Konstruktionen mit un- flektiertem Partizip in der modernen litauischen Literatursprache*, – Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikations- forschung, XIV 4, 1961, 298–315; *Zur Mo- noseemierung von adverbialen Partizipialkon- struktionen*, – Sprache–System und Funktion, Frankfurt am Main etc., 1996, 57–66.

Susidomėjusi Mažosios Lietuvos giesmy- nų istorija, 1974 m. paskelbė Hallės Fran- ckeschen Stiftungen Centrinės bibliotekos (Präsenzbibliothek) fonduose rastą Fabia- no Ulricho Glaserio (1688–1747) giesmyną *Kelos Nobažnos Giesmės Lietuwininkams ant Dufzios Ifzganimo išzdūtos* (III leidimas, 1740); žr.: *Kelos Nobažnos Giesmes. Zum litauischen evangelischen Kirchenlied im 18. Jahrhundert*, – Europa in der Frühen Neu- zeit. Festschrift für Günter Mühlfordt, III, Aufbruch zur Moderne. Hrsg. E. Donnert, Weimar etc., 1997, 447–459; taip pat *Studien zu einem preussisch-litauischen Text des 18. Jahrhunderts. Die „Kinderlehre“ von 1735*, – Baltistik: Aufgaben und Methoden. Hrsg. A. Bammesberger, Heidelberg, 1998, 259–267; *Judit ir Olopernas. Zu den „Biblischen His-*

torien“ auf Litauisch 1742, – Aspekte bal- tistischer Forschung. Hrsg. Jochen D. Ran- ge, Essen, 2000, 21–38; *Vorbilder und Im- pulse für das preußisch-litauische Schrifttum in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts*, – Pietismus und Neuzeit, XXVI, 2000, 182–197; *Zur Textüberlieferung des litauischen evangelischen Kirchenlieds*, – Linguistica Bal- tica, III, 1994, 21–34; *Das Bibelmotiv Sprüche 30,7–9 in der Geschichte des litauischen Kir- chenlieds*, – Archivum Lithuanicum (ALt), III, 2001, 105–116.

Savo Mažosios Lietuvos giesmynų isto- rijos tyrimus apibendrina studijoje *Giedo- jam taw – Wir singen dir. Zur Textgeschichte der preußisch-litauischen Gesangbücher im 18. Jahrhundert mit besonderer Berücksich- tigung der Liedersammlung von Fabian Ul- rich Glaser (1688–1747) und ihrem Umfeld*, – Hallesche Sprach- und Textforschung, VIII, hrsg. von Gertrud Bense und Annette Schil- ler, Frankfurt am Main etc., 2001, 227 p. Knyga dedikuojama profesoriaus Karlo Am- merio atminimui ir autorės seneliui Augus- tui Hundsdörfferiui (1866–1940), vienam paskutinių Löbenichto bažnyčios Karaliau- čiuje kunigų. Knygoje gvildenami giesmy- no kaip specifinio žanro tekstų vertimo te- oriniai klausimai, plačiame istoriniame bei kultūriniame kontekste ir vokiečių-lietuvių kalbų kontaktų fone apžvelgiama Mažosios Lietuvos protestantų giesmynų rengimo tra- dicija: nuo senųjų XVI a. autorių ir vertėjų (Martyno Mažvydo, Baltramiejaus Vilento, Jono Bretkūno), koncentruojant dėmesį į Glaserio giesmyną, ateinama iki 1936 m. „Pa- gerintos giesmių knygos“ ir naujausio „Gies- mių ir maldų knygelės“ leidimo (1997 m.).

Bensei neabejotinai priklauso Hallės li- tuanistinių tradicijų istorikės vardas. Anks- tyvos mokslinės veiklos metais planavusi iš- tirti Hallės lietuvių kalbos seminare naudotą 1728 m. rankraštinių vokiečių-lietuvių kalbų žodyną, siejamą su Johano Richterio var- du, ne sykį tyrimo medžiagą skelbė straips- niuose: *Lithuanica in Halle*, – Zeitschrift

für Slawistik, XIX 2, 1974, 295–297; *Die lithuanistische Tradition in Halle*, – Diachronie–Kontinuität–Impulse. Sprachwissenschaftliches Kolloquium, Halle, 1992, 79–94 (beje, autorė yra ir šio kolokviumo medžiagos publikacijos redaktorė); *Die frühen Jahrzehnte der Universität Königsberg in Preußen und die Anfänge des litauischen Schrifttums*, – Nord-Ost-Archiv. Zeitschrift für Regionalgeschichte. Neue Folge, III 2, 1994, 309–329; *Zum Einfluß wissenschaftlicher Grammatiken auf die Entwicklung der litauischen Literatursprache*, – Zeitschrift für Slawistik, XIX 3, 1974, 359–363. Reikšmingas jos straipsnis *Schrifttum und Volkssprache. Zur Situation der Philologie Preußisch-Litauens im 18/19. Jahrhundert*, – Deutsch-litauische Kulturbeziehungen. Kolloquium zu Ehren von August Schleicher an der Friedrich-Schiller-Universität Jena vom 19. bis 20. Mai 1995. Hrsg. von Gertrud Bense u. a., Jena, 1995, 99–108. Užsienio, taip pat ir lietuvių, kalbų mokymo tyrimus moderniais metodais apibendrina stambesniame darbe *Kommentare zur linguistischen Konzeption der Kommunikativ funktionalen Sprachbetrachtung* (1992, rankraštis).

Tyrinėja Augusto Friedricho Potto (1802–1887), indoeuropiečių lyginamosios kalbotyros kūrėjo, nuo 1833 m. Hallės universiteto naujai įsteigtos Kalbotyros katedros ekstrordinarinio profesoriaus, nuo 1838 m. ordinarinio profesoriaus, mokslinį palikimą, ypač domisi jo pažiūromis į baltų ir slavų kalbas, plg. straipsnį *A. F. Pott und die baltoslawischen Sprachbeziehungen*, – *Baltistica*, IV priedas, 1994. Hallės universiteto Indoeuropeistikos, bendrosios ir taikomosios kalbotyros institute dalyvavo konferencijoje A. F. Potto 200 metų sukakčiai paminėti, surengė tam skirtą parodą. Paskelbė Augusto Karlo Jordano laiškus A. F. Pottui (ALt IV, 2002, 189–212). Yra aptarusi Friedricho Bechtelio (1855–1924), profesoriavusio Hallėje 1895–1923 m. ir išleidusio Baltramiejaus Vilento *Enchiridioną* ir *Evangelijas bei Epistolas* (1882), taip pat indoeuropeisto ir bal-

tisto Franzo Spechto (1888–1949), išleidusio Antano Baranausko surinktus lietuvių kalbos tarmių tekstus (1920–1922) ir Konstantino Sirvydo *Punktay sakimu* (1929), veiklą. Dėl to Gertrudą Bensę, šiandien vieną produktyviausių Vokietijos baltistų, įsivaizduoju kaip gyvą nenutrūkstamų lituanistikos tradicijų liudytoją nuo Hallės lietuvių kalbos seminaro pradininkų Johanno Richterio ir Friedricho Wilhelmo Haacko ir jų pirmųjų žodynų ir gramatikų iki XX a. Hallėje dirbusių baltistų.

Bensė – aktyvi Berlyno baltistų ratelio narė, dažnai skaito pranešimus tarptautinėse baltistų konferencijose Vokietijoje ir Lietuvoje, yra Mažosios Lietuvos enciklopedijos bendraautorė.

Garbios sukakties proga nuoširdžiai sveikiname ir linkime stiprios sveikatos, tikimės naujų atradimų ir darbų lituanistikos baruose ir tariame – „Ilgiausių metų“.

Vincetas Drotvinas

TARPTAUTINĖ KONFERENCIJA, SKIRTA KAZIMIERUI JAUNIUI

2003 m. gegužės 21–23 d. Vilniuje ir Kvėdarnoje vyko tarptautinė konferencija, skirta 155-osioms Kazimiero Jauniaus gimimo metinėms. Ją organizavo Lietuvių kalbos instituto Kalbos istorijos ir dialektologijos skyrius. Įžanginiame žodyje skyriaus vadovė Danguolė Mikulėnienė konstatavo, kad konferencijoje, surengtoje prieš penkerius metus Jauniaus 150-ųjų gimimo metinių proga, buvo suprasta, kiek daug dar nežinoma apie šio kalbininko – profesoriaus, lyginamosios kalbotyros garbės daktaro – mokslinę veiklą. Taip konferencijos pradžioje buvo tarsi nubrėžta atskaitos linija Jauniaus darbų tyrimams vertinti.

Plenariniuose posėdžiuose daugiausia dėmesio skirta Jauniaus kūrybinio palikimo apžvalgai ir analizei. Popietiniai gegužės 21 ir rytiniai gegužės 22 dienos posėdžiai vyko